

AMASYA TÜRBELERİ

HAZIRLAYAN

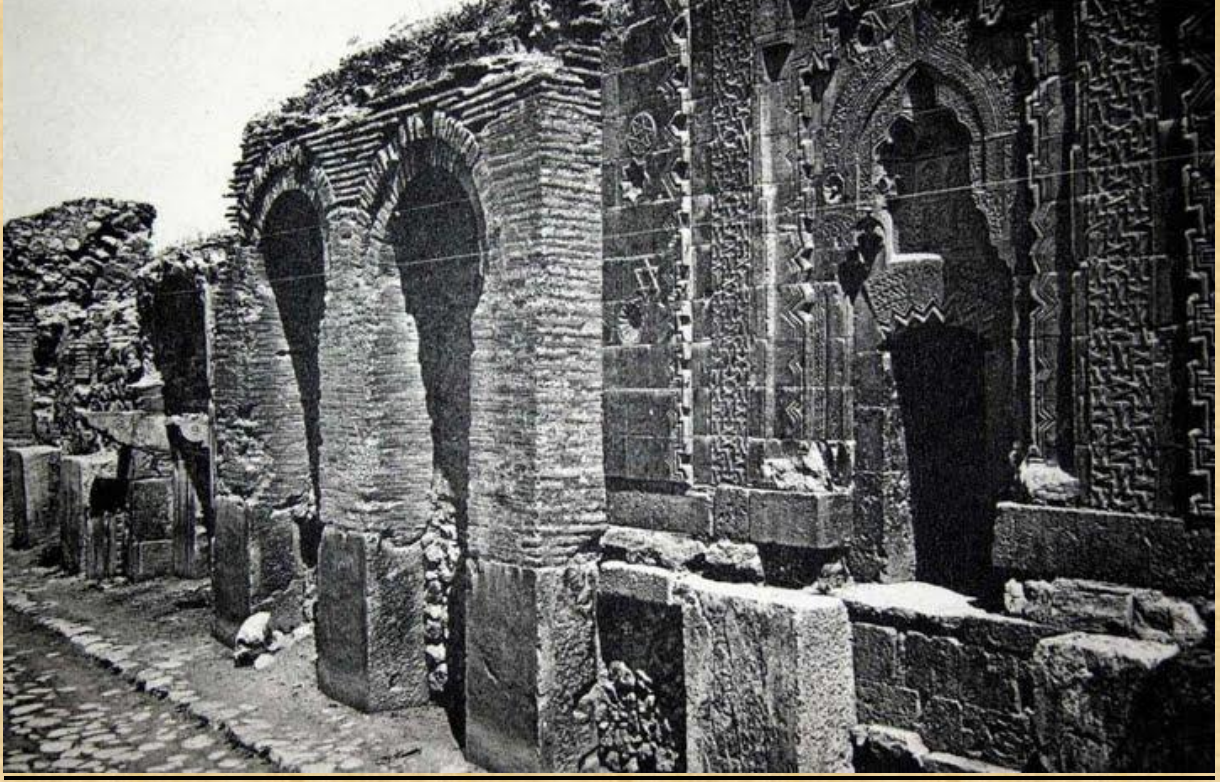
ABDULHALİM DURMA

Hüseyin Hüsameddin yaklaşık yüz yıl önce kaleme almış olduğu eseri Amasya Tarihi'nde şunları yazar.

“Ekser bilad-ı İslamiyyede cari olan adet üzere Amasya'nın her köşesinde pek çok evliya, ulema, sulcha, meşayih medfun olarak etrafı mezaristan olup mu'teni mevkilerinde vüzera, ümera, kuzat-ı be-namın medfen-i mahsusaları ve pek çok evliya-yı kiramın türbe-i mahsusaları olduğundan bu türbeler, huruf-ı heca tertibi üzere zikrolunur.” Ardından listeyi şöyle sıralar.

Akbilek türbesi, Alagöz Türbesi, Ebu İshak Çelebi Türbesi, İskender Memi Çelebi Türbesi, Efrumiye Banu Türbesi, Emir İmam Türbesi, Anbarlı Evliya Türbesi, Üçler Türbesi, Oruç Beğ Türbesi, Ehli Hatun Türbesi, İbik baba türbesi, İgerli Evliya Türbesi, İğnecizade Türbesi, İltekin Türbesi, İnekler Türbesi, Bektaş Baba Türbesi, Pervaneler Türbesi, Pir İlyas Türbesi, Pir Sinan Türbesi, Pir Abdurrahman Çelebi Türbesi, Pir Mehmed Çelebi Türbesi, Taceddin Türbesi, Tekirdağlı Baba Türbesi, Tımarhane Evliyası Türbesi, Cemudar Türbesi, Çelebioğlu Türbesi, Hacı Hamza Efendi Türbesi, Hacı Hamza Beğ Türbesi, Habib Karamani Türbesi, Hüseyin Dede Türbesi, Halkalı Dede Türbesi, Halfet Gazi Türbesi, Hacı Sultan Türbesi, Dersi Tamam Türbesi, Recep Çelebi Türbesi, Selamet Hatun Türbesi, Sultan Mesud Türbesi, Sinan Efendi Türbesi, Şadgeldi Paşa Türbesi, Şirvani Türbesi, Şehzade Türbesi, Şehzadegan Türbesi, Şehidler Türbesi, Şeyh Hüsameddin Türbesi, Şeyh Zekerriyya Türbesi, Saçlı Efendi Türbesi, Safa Paşa Hatun Türbesi, Taşköprülü Türbesi, Torumtay Türbesi, Ayşe Gazi Türbesi, Arif Efendi Türbesi, Abdurrahman Baba Türbesi, Abdurrahman Musluhi Türbesi, Osman Beg Türbesi, Acem Ali Türbesi, Ali Çelebi Türbesi, İsa Efendi Türbesi, Fahreddin Cevheri Türbesi, Kadılar Türbesi, Kuba Evliyası Türbesi, Kadem Paşa Türbesi, Kutub Türbesi, Kurdboğan Türbesi, Gülçiçek Hatun Türbesi, Kemal Paşa Türbesi, Gümüşlüzade Türbesi, Gümüşlüzade Türbesi, Mehmed Paşa Türbesi, Muslihiddin Türbesi, Mustafa Dede Türbesi, Malatyalı Sufi Türbesi, Melik azi Türbesi, memi Dede Türbesi, Mansur Baba Türbesi, Mevlevihane Türbesi, Nasuh Baba Türbesi, Yediler Türbesi, Yakub Halveti Türbesi, Yörgüç Paşa Türbesi.

Bugün bu türbelerden sadece bir kısmını çalışmaya dahil edebilmiş durumdayız.

HALİFET GAZİ

Amasya'nın batısındaki Şamice Mahallesi'nde, Amasya Valilerinden Danişmendli Emir Mücahit el Mübarizüddin Halifet Alp İbn Tûli için 1226'da yaptırılmıştır.

Son yıllarda onarılan türbe, kesme taştan kare plân üzerine sekizgen cepheli kule şeklinde yapılmıştır. Kümbet, kare planındaki bir kaide üzerinde, sekizgen bir plan biçiminde yükselir. Çatısı da sekizgendir. Diğer Selçuklu mezar anıtlarında olduğu gibi, burada da kümbete bir kaç basamaklı bir merdivenle çıkılır. Sekizgen odanın üstü bir kubbe ile

örtülüdür. Odanın doğusundaki merdivenle, beşik tonozlu kare planlı mahzene inilir.

Türbe içerisinde 0,90 x 2.15 m. ölçüsünde mermer bir sanduka vardır. Sandukanın güneye bakan yönüne de kıvrık boynuzlu birer koç başı yerleştirilmiştir. Ayrıca bu iki koç figürü arasına, defne yapraklarından yapılmış bir girlandı taşıyan üç adet erkek figürü ile iki kanatlı melek başı görülmektedir. Bu figürlerin Antik Çağlardan alındığı sanılmaktadır. Büyük olasılıkla Halifed Gazi'nin bu motifleri beğenerek burada kullandığı sanılmaktadır.

SULTAN MESUD TÜRBE S İ

Üçler Mahallesiinde yer alan türbe içinde Sultan Mesud'dan başka Yörgüç Paşa'nın iki kızına ait sandukaların da yer almakta olduğu görülür. Farklı yapısıyla dikkati çeken türbe dikdörtgen planlı olup büyük bir kemerle ortadan ikiye ayrılmıştır. Bugün Mumyalar Müzesi olarak Amasya Müzesi'nin bir kısmını oluşturur.

KADILAR TÜRBE S İ

Halifet Gazi Türbesinin karşısında yer alan yapı, 14. yüzyıla tarihlenmektedir. Türbedeki Farsça beyitlerle süslü kitabe Amasya Müzesinde yer almaktadır. Türbede medfun bulunan şahısları Hüseyin Hüsameddin Amasya Tarihi adlı eserinde şu şekilde yazar. Kadı Pir Nizameddin Mahmud, Kadı Pir Şemseddin Mehmed, Kedağra Kadısı Şemseddin Mehmed ve Konya Kadısı İzzeddin Hasan Çelebi.

ŞADGELDİ PAŞA TÜRBE S İ

Amasya Emiri Şadgeldi Paşa 1359 yılında göreve gelir 1363'te Amasya Kalesi onarılır, eski darphane yenilenir, ayrıca Amasya'da bir kağıt fabrikası yaptırılır. Şadgeldi Paşa'nın 1372'de cami, medrese, ve imaretten oluşan bir külliye inşa ettirmiş olduğu da bilinir. Kadı Burhaneddin ile yaptığı savaşta hayatını kaybeden Şadgeldi Paşa için oğlu Fahreddin Bey babası için türbeyi inşa ettirir.

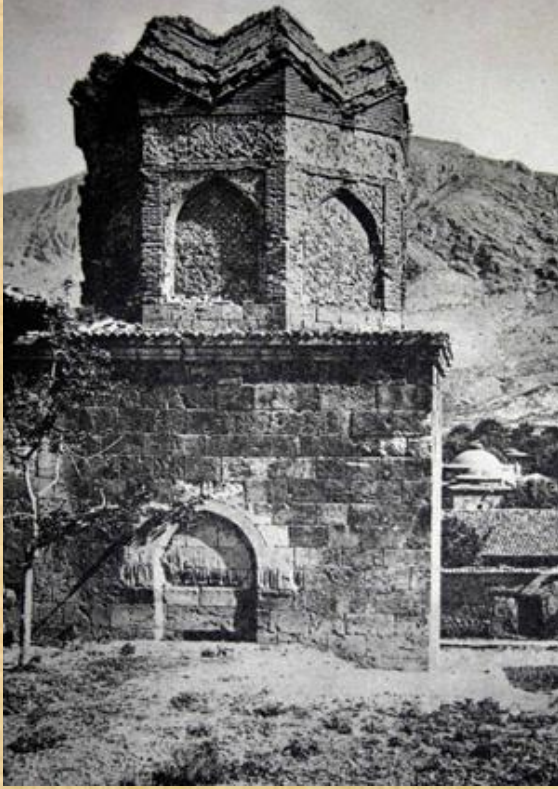
GÖKMEDRESE CAMİİ TÜRBE Sİ

Caminin kuzey doğu duvarına bitişik durumda inşa edilen ve içinde kimlerin yattığı bilinmeyen türbe, iki katlı olduğu izlenimi veren ilginç bir yapıya sahiptir. Bakan kişiye bu hissi veren mimari unsur, taştan bir kare kaide üzerine yerleştirilen küp şeklindeki kesme taş türbenin üzerinde ikinci bir kat gibi yükselen tuğla ile örülmüş kasnaktır. Onarlı köşeli yıldız kesitli külâhın oturtulduğu sekizgen kasnak küçük bir türbe şekil ve ölçülerinde yapılmış, ayrıca her yüzü dıştan dikdörtgen çerçeve içine alınan sivri kemerli yüzeysel birer nişle hareketlendirilmiştir. Caminin içine eyvan şeklinde derin bir kemerle açılan türbenin ziyaretgahına ayrıca dıştan, caminin sol köşe kulesinin arkasına yerleştirilmiş olan dar bir merdivenle de ulaşılmaktadır. Yapının camiye bitişik duvarı hariç diğer cephelerine, iki yandan

sütunçelere oturan süslü, sivri kemerlerin çevrelediği derin birer niş içine yerleştirilen üç pencere açılmıştır. Pencereleeri dıştan yine geniş bir dikdörtgen bordür ve çerçeve silmeleri kuşatmaktadır. [Türbe](#)de görülen en önemli özellik, tuğla üst yapıda (kasnakta) yoğunlaşan sırlı tuğla ve çini süslemelerdir.

Külâhın hemen altına gelen yerde, bir kuşak halinde firuze rengi sırlı tuğla örgülü kufi bir yazı frizi görülür. Sekizgen kasmağın her yüzündeki sivri kemerlerin içleri ve kemerlerle dikdörtgen çerçeve arasında kalan köşe boşlukları mor ve

firuze renkli sırlı tuğlalardan yapılmış

çeşitli geometrik geçme motifleriyle süslenmiş, aralarda kalan boşluklara da yine firuze ve mor çinilerden rozet ve yıldızlar yerleştirilmiştir.

. Türbeye girildiğinde, cenaze mahzeninin üstünde yeralan ve içten bir kubbe ile örtülü olan ziyaret yerinde üzerleri altıgen ve üçgen çini levhalarla kaplı ikisi küçük yedi sanduka görülür. Türbenin camiye açıldığı kemerin içi firuze ve mor tuğlalardan yapılmış baklava dizileri ve etrafını çevreleyen yeşil çinilerle süslenmiş, alınlığı ise yine yeşil renkte düz kare çini levhalarla kaplanmıştır

TORUMTAY TÜRBESİ

Gökmedrese Camii'nin hemen karşısında yer alan Torumtay türbesi, diğer Selçuklu türbelerinden farklı planı, formu ve tezyinatı ile nevi şahsına münhasır bir eserdir. Yapıda kesme taş, moloz ve tuğla ortaklaşa kullanılmıştır. Moloz iç duvar örgüsünde, tuğla ise tonozda kullanılmış ve her ikisi de sıva tabakası altında gizlenmiştir.

Dışarıda duvarlar, istinad ayakları, kemerler, sütunçeler tamamen muntazam

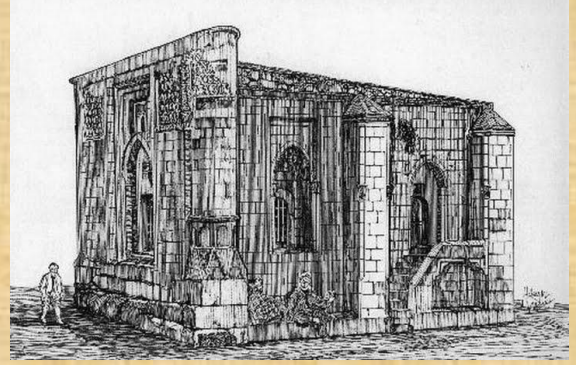
kesme taştır. Mermer sadece ön cepheyi teşkil eden güney cephesinin ortasındaki pencere nişinde ve dikdörtgen çerçeve içinde kalan satırlarda kullanılmıştır.

Diğer Anadolu Selçuklu türbelerinde kapı ve pencere etrafında toplanan tezyinat, Torumtay türbesinde cephenin üst kısmına kaymış, buna mukabil, ön cephenin pencere nişi hemen hemen tezyinatsız olarak bırakılmıştır. Türbedeki kabartma palmetlerin vücuda getirdiği süslemeyi Sivas'taki Gökmedrese'de ve yine Sivas'taki Çifte Minareli Medrese'de buluruz. Hem güney cephesindeki kitabeden hem de sandukada bulunan ifadeden baninin Torumtay bin Abdullah olduğunu öğreniyoruz.

I. Alaeddin Keykubad'ın yetiştirmelerinden olan Seyfeddin Torumtay, Anadolu'da siyasi ve askeri bir çok olayda rolü bulunan büyük bir devlet adamı idi. 1282 yılında Amasya'da vefat etmiştir.

Eserin tamamlanmak üzere olduğu yıllarda Seyfeddin Torumtay Abaka'ya dört yüz bin dirhem para, iki yüz at, ve Moğol beylerine de pek çok hediye vermek mecburiyetinde kalmıştır ki, türbenin tezyinatının bu sebeble tamamlanamadığı ileri sürülebilir.

CUMUDAR TÜRBE Sİ

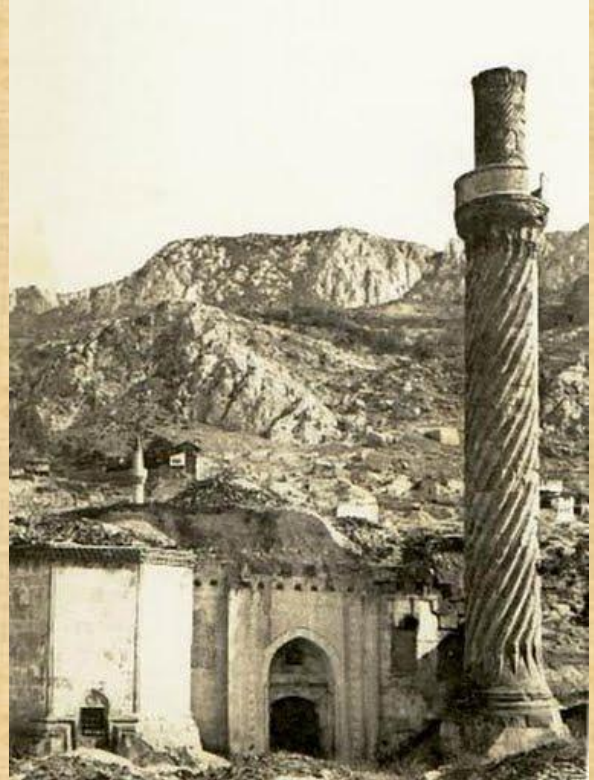

Burmalı Minare Camii'nin giriş cephesinin solunda duvara bitişik olarak yapılmış ve üst katına harimden de irtibatı olan türbe, Anadolu Selçuklu mezar anıtları geleneğinin bir diğer örneğidir. Amasya Tarihi yazarı Hüseyin Hüsameddin Beye göre türbe, Moğollardan Hülagu'nun torunu Cumudar'a aittir. Yanında da Amasya emiri Abuşka İşboğa Noyan yatmaktadır. Hüsameddin Bey "kayıtlara göre" dediği bu bilginin kaynağını göstermediğinden ne derece doğru olduğu bilinemez. Halbuki caminin hemen bitişiğinde olduğuna göre bu türbede caminin esas kurucusu veya kurucularının yatması gerekir.

Caminin kapısı üzerinde kemer kavsi şeklindeki şerit bani kitabesinden eserin iki kardeş tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bu iki kardeşten Emirussaid Ferruh, IV.KılıçArslan'ın itimadını kazanmış olan Necmeddin Ferruh olmalıdır.

Caminin inşa edildiği tarihlerde lala olan Ferruh isminde bir başka devlet adamı daha mevcutsa da, onun 1242'de

Çankırı'da yaptırdığı Darü l Hadis derununda kendisine ait bir türbesinin bulunması, Burmalı Minare Camii'nin Necmeddin Ferruh olma ihtimalini artırır.

Hüseyin Hüsameddin Necmeddin Ferruh'un damadı Pervane Muhammed tarafından 1300 yıllarında cami evkafının

tanzim olunduğunu kaydeder ki, bu husus baninin Necmeddin Ferruh olduğunu teyit eder mahiyettedir. Buna göre Caminin ön cephesine dayandırılmış ve cami ile irtibatlandırılmış türbenin de caminin banileri veya yakınlarınca yaptırıldığını kabul etmek imkan dahiline girer. Esere Cumudar Türbesi denilmesinin sebebi Cumudar isimli bir emirin bu türbeye defnedilmesiyle ilgilidir.

KURTBOĞAN

“Bu gün, XIV. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Amasya Emiri Şadgeldi Paşa’nın yaptırmış olduğu köprüden geçip şehrin istasyonuna doğru yolu tuttuğunuzda, nihayetinde bir mescidle karşılaşsınız. Bu pek de küçük olmayan yapının içersinde, oğlu ile ün kazanan bir evliya kabri vardır ki, kabrin sahibi bu zat, Şeyh Hamza Hazretlerinden başkası değildir. Onun, dünya tarihinde bir devir açan Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed’in hocası Akşemseddin’in babası oluşu dışında, halk arasında anılmakta olduğu lakabını vefatından sonra aldığı da söylenebilir.

Anlatılır ki, şeyhin vefat ettiği günün gecesi bir kurt gelip kabrini açar. Yeni mezarları bularak ölüyü kabrinden çıkarıp parçalayan bu kurt, bölgeye musallat

olmuştur. Ertesi gün kabri ziyarete gelenler, kurdun ölüsü ile karşılaşır. Şeyh Hamza Hazretlerinin eli de mezarın dışındadır. Hal sahibi bir zat şunları söyler. “Kurt değdiği için elin yıkanması gerekir.” El derhal yıkanır ve kabirden içeri çekildiği görülür. Bu inanılmaz olaydan sonra, Şeyh Hamza Hazretleri ‘**Kurtboğan**’ lakabıyla insanların muhayyilesinde yerini alır. Oğlu Mehmed Şemseddin’in İstanbul’un fethi sırasında Ebu Eyyub el Ensari’nin kabrini bularak ordunun maneviyatını yükselttiğini, 1460’da Göynük’te vefat ettiğini, Fatih Sultan Mehmed’in 1464’te onun adına türbe yaptırmış olduğunu da bu arada ilave edelim.

Akşemseddin, babasının nasıl bir Hakk aşığı olduğunu, şu şekilde anlatmaktadır: “ Biz oniki kardeş idik. Babam bir gün, hepimizi biraraya toplayarak yüzümüze uzun uzun bakıp hamdetti. Biz zandediyorduk ki, Cenab-ı Hakk’a bizleri kendisine ihsan ettiği için hamdetmektedir. Lakin babamın dervişlerinden Nur-ül Hüda kendisine; “Ben senin neden hamdettiğini biliyorum”, dedi. Babam “Neden?”, diye sorunca “Şuna hamdediyorsun ki, Cenab-ı Hakk, sana on iki evlat verdiği halde hiçbirisinin muhabbeti, kalbini Cenab-ı Hakk’dan ayıramamıştır.” cevabını vermişti. Şeyh Hamzanın kerametleri günümüzde de halkın muhayyilesinde oluşmaya devam etmektedir. O, tıpkı diğer evliyalar gibi, her zaman savaşlarda askerimizin yanındadır. Kore Harbinde ve Kıbrıs Barış Harekatında da moral desteği olur. Amasya’da bir Ali Amca vardır ki, anlattıklarına inanmanız için sizi hiç zorlamaz. Gözlerini iri iri açarak; “Bak

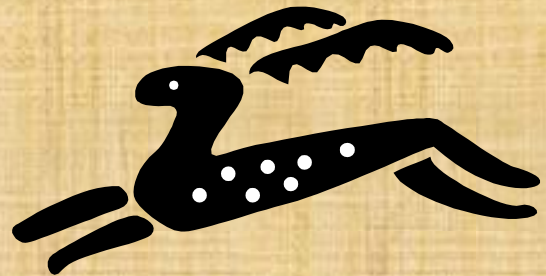
hoca”, der. “İster inan, ister inanma. Kıbrıs Savaşı’ndan sonra buraya gelip bana Kurtboğan’ı sordular. Savaşta en iyilerdenmiş. Attığını vurur, hep en önde savaşırmış. Namazını da hiç kaçırmamış. Barış olunca kendisiyle buluşmak isteyen arkadaşına, “Amasya’da kime sorsan beni bilir, sana yerimi gösterir. Ben Kurtboğan’ı arıyorum de..yeter”, demiş. O da kalkıp savaştan sonra Amasya’ya gelmiş. Burayı tarif etmişler. Adam türbeye baktı baktı,ağlaya ağlaya iki rekat namaz kılıp dualar okudu gitti. Üstelik ben bu mübareğin Kore savaşıdan sonra da ziyaretine gelen cephe arkadaşları olduğunu da büyüklerimden dinlemişim.” Diye ilave eder.

Anadolu’nun pek çok yerindeki türbelerle ilgili anlatılan bir anekdot, Kurtboğan Evliyası türbesi için de anlatılır. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde, Amasya’ya bir tren yolu yapılmaya karar verilir. Çalışmalar başlar. Bu iş için Alman mühendis ve işçiler görevlendirilir. Tren yolunun yapılacağı güzergahta Kurtboğan Türbesi de bulunmaktadır. Türbeye kadar bütün mezarlar, evler yıkılarak yol çalışmasına devam edilir. Sıra Kurtboğan Türbesine gelince ilk kazma vuruşta, bütün çalışanlar; o işten sorumlu olan herkes perişan olur. Kiminin ağzı çarpılır, kiminin cesedi metrelerce öteye fırlatılır. Bunu gören yetkililer, yıkımı durdurmak zorunda kalırlar.

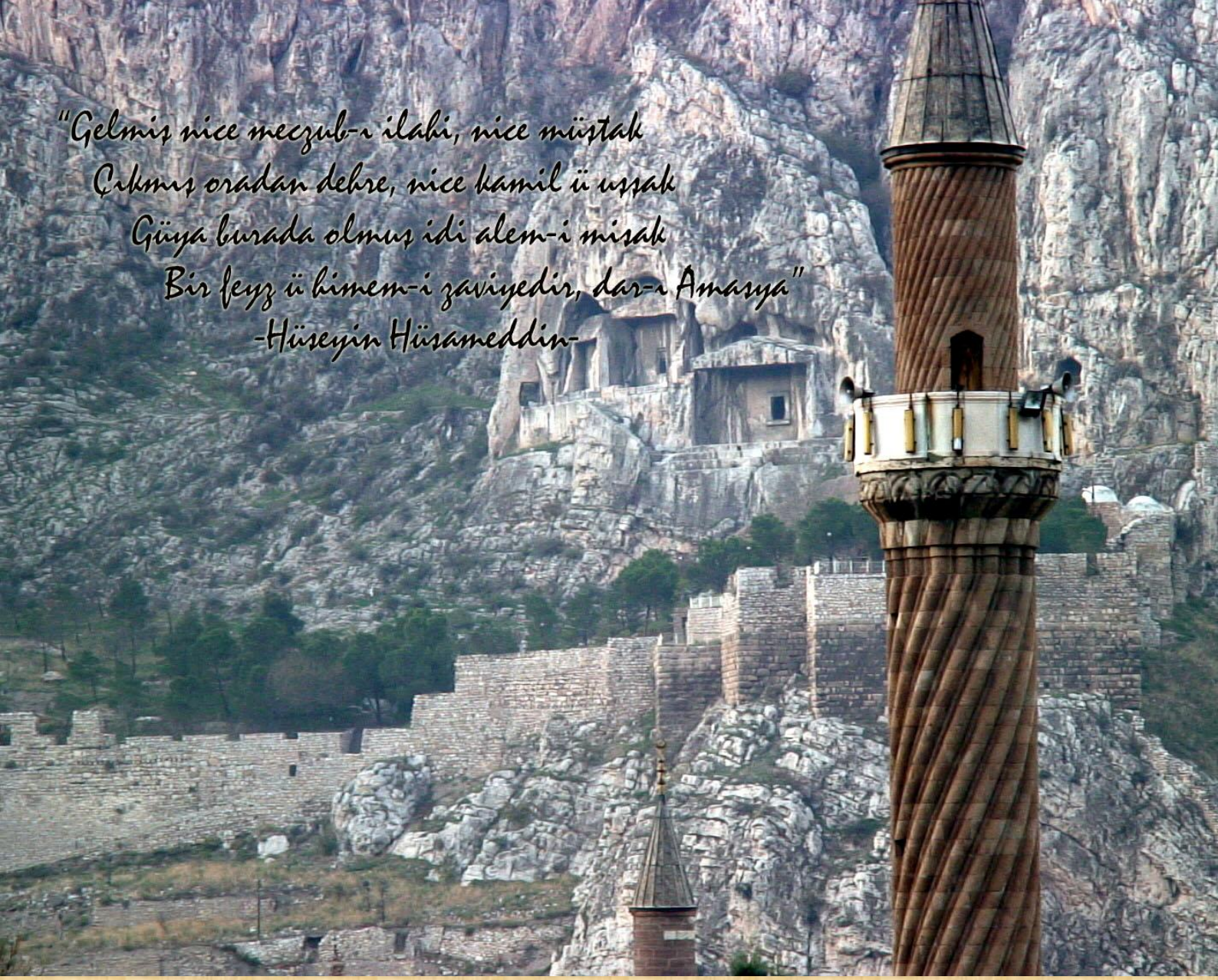

Kurtboğan yanında yer alan PAŞA TÜRBE S İ

Bir diğer anekdot da şöyledir. Mahalle sakinlerinden bir kadın, bir gece uykusundan zikir sesleriyle uyanır. Kalkıp etrafına bakınır. Seslerin türbeden geldiğini anlar. Türbenin ışığı da yanmaktadır. Yanında cami olduğu için insanların ibadet ettiklerini düşünür. Fakat bu durum böyle yedi gün devam eder. Cami imamına, özel bir şey olup olmadığı sorulur. İmam anahtarın kendisinde olduğunu, oraya kimsenin giremeyeceğini, bir şey olsa mutlaka haberinin olacağını söyler. Bu sesler on beş gün kesilir. Aynı sesler tekrar duyulunca, bu defa kadın dayanamaz, sabaha kadar türbeyi izler ve sabahın ilk ışıklarıyla türbeden on on beş kadar yeşil cübbeli, beyaz sarıklı adamların çıktığını görür.”

"Gelmiş nice meczub-ı ilahi, nice müştak
Çıkmış oradan dehre, nice kamil ü ussak
Güya burada olmuş idi alem-i misak
Bir feyz ü himem-i zaviyedir, dar-ı Amasya"
-Hüseyin Hüsameddin-

PİR İLYAS

Bugünkü Burmalı Minare Camii, Gümüşlü Camii ve o günlerde henüz inşa edilmiş

olan Saraçhane Camii, çevrelerindeki kendilerini tamamlayan Mevlevihane, medrese, tekke ve imaret gibi yapılarla Amasya'da dini hayatın yaşandığı toplu mekanlardan biri oluyordu herhalde. Muhtemelen hayatın ölümle iç içe olduğu bir anlayışla bu camilerin arasında kalan boşlukta, bir de kabristan bulunmaktaydı. Gümüşlü Camii ve tekkesini yaptırmış olan Gümüş kasabasının ileri gelenlerinden Gümüşlüzadelere mensup bir genç bu manevi havayı teneffüs ederek yetişir, ve şehrin müftüsü olarak hizmet vermeye başlar. Fakat Anadolu'da Timur İstilas sebebiyle karışık bir döneme girilmiştir. Sivas'ın teslim olmasına rağmen halkının kanlı bir şekilde kılıçtan geçirilmesi,

zihinlerde Timur'un zalim kişiliği hakkında silinemeyecek izler bırakır. Halkın korkusu boşuna değildir. Sivas'tan kaçıp gelenlerle Amasya, adeta mahşere döner. Bu sırada Amasya valisi Yakut Paşa'dır. Kara Devlet Şah, on iki bin süvarisiyle Hakala'ya inmiş, Suluova'yı tutmuştur. Menkıbe, Müftü Gümüşlüzade İlyas'ı Aksak Timur ile işte tam bu noktada karşı karşıya getirir. Önemli bir askeri kuvvet ile Amasya'ya gelen Numaneddin ül Cebbar el Mutezili adında faziletli bir zatın başkanlığındaki heyet, Amasya ulemasını imtihana davet eder. Akli ve nakli ilimlerden on tane zor soru soracaktır. İyi cevap verildiği takdirde Amasya halkı zulüm görmeyecek, aksi takdirde Sivas gibi Teymurlenk'in ordusu tarafından urulacak, kılınçtan geçirilecektir. Şücaeddin İlyas Amasya'daki ilim heyetini toplar ve bu davete icabet eder. Sorulan sorulara tereddütsüz, gayet ikna edici cevaplar verir. Timur'un heyeti bu durum karşısında hayrete düşer ve Amasya ve halk böylece büyük bir felaketten kurtarılmış olur.

Timur, Şücaeddin İlyas'ın ilmi derecesini takdir eder ve şehzadesi Kara Mehmet'e bir fermanla birlikte onu ve yeğeni Mevlana Şemseddin Ahmed'i Şirvan'a

gönderir(1402). Amasya'da boşalan müftülük makamına da İlyas'ın oğlu Gümüşlüzade Celaeddin Abdurrahman Çelebi getirilir. Şirvan'da bir müddet tedris ile meşgul olmakla birlikte Sadreddin Hayayi'nin meclislerine de katılan Şücaeddin İlyas, burada ahz-ı tarikat eyler. Velilerin hayat hikayelerini anlatan eserlerde onun tasavvuf alanındaki kudretinden övgüyle bahsedilir. Vaktiyle bir rüsum uleması olmaktan mana alemlerinin sırlarına vakıf bir Hakk aşığı olma yoluna geçişi, aslında hiç de kolay olmamıştır. Arif-i billah Sadreddin Hayayi'nin sohbetiyle şereflendiği ve onun yanında kırk gün halvette kaldığı sıralarda, nefsin istediği şeyleri yapmamanın ve nefsin istemediklerini yerine getirmenin zorluklarını yaşar. Hocasının ümmi oluşu, müridin teslimiyetini adeta imkansız kılar. Yalnız başına yürümenin mümkün olmadığını da düşünerek, aynı zamanda alim bir zat olan Zeynüddin Hafî'ye gitmeye karar verir. Fakat rüyasında alemlerin efendisini görür. Peygamber efendimiz ona şöyle buyurur.

“Ey İlyas!..Kalbinden başka sevgileri çıkar. Şu anda zamanın en hayırlısı Sadreddin Hayayi'dir. Hizmetine koş.”

Uyanır ve yaptığı hatayı kabul eder. Tövbe edip Sadreddin Hazretlerinin huzuruna koşar. Keramet ehli mürşidin talebelerine, “**Pir İlyas** geliyor, onu karşılayın”, dediği anlatılır. Önünde diz çöken müridine de, “Peygamber efendimizin yol göstermesi nimetine herkes nail olamaz”, diye buyurarak gördüğü rüyayı bildiğini işaret eder. Bundan sonra Pir İlyas'ın şeyhinin

hizmetinde kalıp mücadele ve riyazetle meşgul olduğu anlaşıyor.

Timur'un vefatından (1405) bir müddet sonra yeğeniyle birlikte Şirvan'dan Amasya'ya dönen Pir Şücaeddin İlyas'ın, burada artık Taciyye adıyla meşhur olan Yakut Paşa'nın inşa ettirmiş olduğu Gümüşlü Camii'nin yanındaki Gümüşlüoğlu Dergahı'nda talebe yetiştirmek, peygamber efendimizin ahlakını anlatmak ve yaymakla Halveti tarikatının neşrine çalıştığı görülür. Yaşayışıyla etrafındakilere örnek olur. Kendisine sorulan, "evliyanın alametleri nelerdir?", sorusuna şu karşılığı verir. "Söz söylemek icap etse, nasihat veren olur. Evliya o kişidir ki, boş işlerle meşgul olmaz. Ve yine, Kur'an-ı Kerim okuduğunda, dinleyenlerin kalplerinin yumuşadığı kimsedir."

Pir İlyas'ın Amasya'da uzun seneler hizmet verdiği anlaşıyor. Vefatından sonra göstermiş olduğu keramet oldukça anlamlıdır. Kendi bağındaki evin sofasında gasledilirken, sofanın bir ağacı kırılır. Üzerlerine düşerken, Pir İlyas Hazretleri doğrulup, bir eliyle ağacı tutar ve kaldırır. Sonra tekrar yerine uzanır. Cenaze başında bulunanlar, bu hal karşısında hayret içinde kalarak kendilerinden geçerler.

Pir İlyas'ın Yakup Paşa Tekkesi'nin hemen üzerinde medfun bulunduğu kabristana 1482 yılında II. Bayezid tarafından inşa ettirilmiş olan türbesi, enine dikdörtgen planlı olup inşa kitabesi giriş kapısı üzerinde yer alır.

"Yakin ve fena makam sahiplerinin önderi, ulu şeyhlerin kutbu, Gümüşlüoğlu diye bilinen Şeyh Şücaeddin Pir İlyas için bu türbe imar edildi. Allah onun aziz ruhundan bizi faydalandırsın. Bu bina 887 yılında yaptırıldı." Merzifon'un Kara Mağara adlı köyün geliri de bu türbeyeye meşruta olarak vakfedilmiştir.

Bu arada Amasyalı şaire Mihri Hanım'ın, pirin torunu olduğunu not edelim.

Evliya Çelebi, Amasya'ya geldiğinde şeyhin kabrini ziyareti vesilesiyle şunları yazar. "Yüzlerce başı ve ayağı açık aşıkları vardır. Vakıfları çok olduğundan gelip geçene nimeti boldur. Hakire ziyareti müyesser olduğu vakit, ruhları için bir hatm-i şerif okumaya başladım. Mezarının duvarında bir kağıda şu beyitler yazılıydı.

"Ali kulunu eyleme bigane(ye) kıyas
Hızır ol ona her vartada ya Hızır
İlyas

Dergahına mensubdur ol beynennas
Sal devlet bünyadına avnü ile esas"

Şehirde bir zamanlar fakirlere ve yolculara yemek sağlayan imaretler arasında Pir İlyas Dede İmareti'nin adı da yer alır.

-Evliyalar Şehri Amasya'dan-

PİR ABDURRAHMAN HÜSAMEDDİN

Pir Hüsameddin isminde tasavvuf ehli bir zatın oğlu olan **Abdurrahman Çelebi**, şiirlerinde babasının adına izafeten Hüsami mahlasını kullanan bir şair-mutasavvıftır. Amasya'da Saraçhane Camii bitişiğinde medfun bulunan Şeyh Zekeriyya Hazretlerinden feyzini tamamlar ve onun halifesi olur.

Dost canlısı bir zat olan Çelebi, aynı zamanda eşsiz bir rüya yorumcusudur. Onun sema yaparak zikretmeyi sevdiği

anlatılır. Gümüşlüoğlu sülalesine mensup ve Pir İlyas Hazretlerinin yakın akrabası olduğu için ‘Pirzade’ lakabı ile de anılan şeyh 1498 yılında vefat eder. Ankara Beylerbeyi Yazarlıoğlu Yakup Paşa tarafından Beđler Sarayı civarında yaptırıp emlakını bu hayratına vakfettiği tekkesi içinde yer alan türbeye defnolunur. Halk arasında bu zata ‘Aşağı Pirl r Evliyası’ da denir.

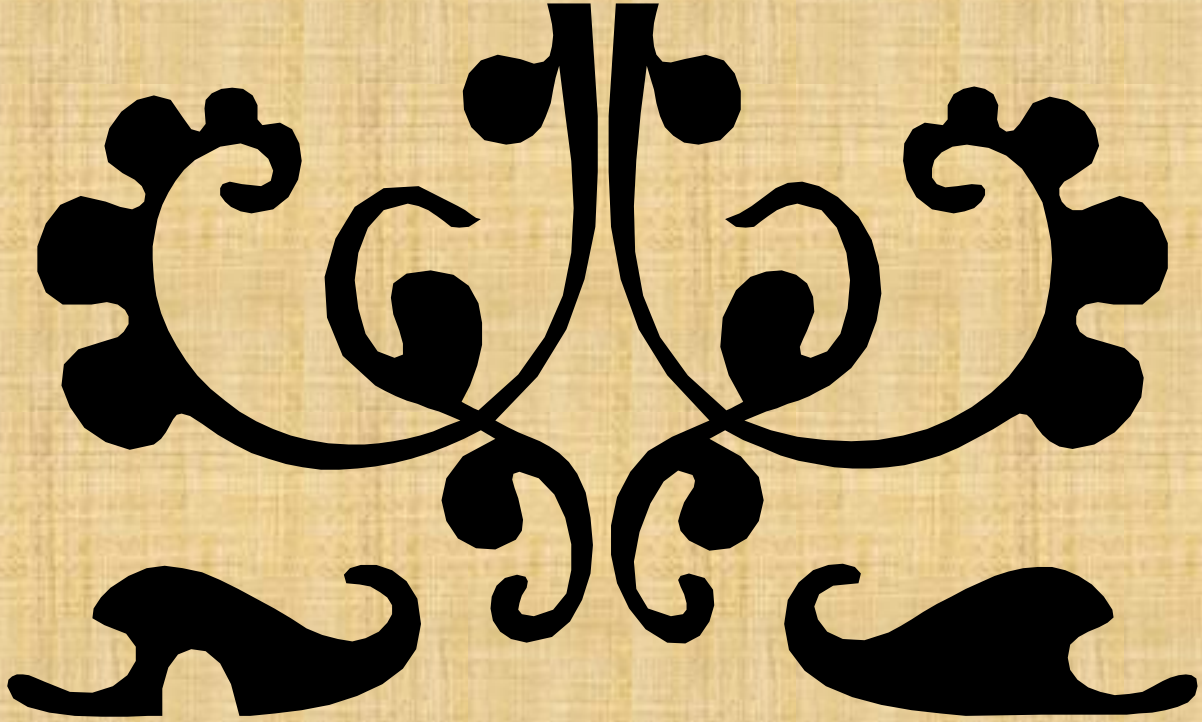

Türbenin Fatıha Penceresi  zerindeki kitabede  u beyitler yazılıdır.

  n şeyh-i ma H sami ez nesl-i Pir İlyas
ku bud’u kutb-u alem bi  ek   i tibahi
An sahib-i keramet ve an m r sid-i hakiki
davet-i bi Hakkın hemi kerdi zinen rahi
 mr-  aziz    n  e sad-  se tamam  ed,
her dem zi mekr-i  eytan bi hakkı penahi
An dem ki yaft rıhlet der kurb-i Hak teala
derviş Güfte tarih ‘rahmeti ber’u ilahi’

Anlamı :

Pir İlyas Hazretlerinin neslinden gelen şeyhimiz H sami Abdurrahman  elebi,  eksiz ve şüphesiz dünyanın kutbudur. O hak ve doğru yola davet eden keramet sahibi bir m r sittir. Aziz şeyhimizin yaşı atmış    ulaşınca Allah’u tealaya g   emri gelince derviş ölüm tarihine  u cümleyi d   rm   t r: ‘Rahmet-i ber-u İlahi’ (Ey Allahım rahmet onun üzerine olsun 1497)

SEHZADE OSMAN TÜRRESİ

Hüseyin Hüsameddin Amasya Tarihi adlı eserinde Osman Beg Türbesi'nden bahsederken, "Sultan Bayezid Camii şerifinin şark-ı cenubisinde olup her tarafı taşdan ve kubbesi kargir olarak masnu' ve muhteşem bir türbe-i aliye'dir. Derununda Sultan Bayezid Han-I sani hazretlerinin şehzadeganından Amasya valise Sultan Ahmed'in şehzadesi Osman Beg medfun olduğu kapısı balasında mahkuk olan beyitlerden ve kuyud-ı atikadan anlaşılmaktadır", der. II. Bayezid Camiinin güneydoğusunda, kare planlı ve kubbe ile örtülü olan türbe, bir sıra kesme taş üç sıra tuğla dizisi ile düzgün, renkli bir görünüm arz eder. Kapısı üstündeki kitabesine göre ebced hesabıyla) 919 (1513) Tarihinde yaptırılmıştır. Sultan II. Beyazıt 'ın oğullarından Amasya Valisi Şehzade Ahmet'in 1513 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından öldürtülen oğlu Şehzade Osman'a ait olarak bilinmektedir.

İSMAİL SİRACEDDİN

Bugün Amasya'da Şamlar Mahallesi'nde şehre hakim yüksekçe bir tepe üzerinde inşa edilmiş olan türbesinde medfun bulunan Halidi şeyhin efsaneleşen hayatı, şehrin sırlarla dolu mistik kimliğini zenginleştiren unsurlardan sadece bir tanesidir.

Osmanlı sadrazamı Mehmet Rüşdü Paşa'nın babası **İsmail Efendi**'nin Rusya'da başlayan hayat hikayesi, uzun ve yorucu badirelerden sonra Amasya'da noktanır.

1782 yılında Rusya'nın Şemahi kazasına bağlı Kürtemir'de dünyaya gelen İsmail, Muhammed Nuri Efendi'den ders alır. 18 yaşında eğitimine devam etmek üzere gelmiş bulunduğu Erzincan'da Evliyazade denilen zatın rahle-i tedrisinden geçer. Ardından Tokat'a kendisini çekmiş bulunan Şeyh Yahya el Mervezi'den Hadis ilmini öğrenir. Bu arada Ademoğlu lakabıyla tanınan Molla Muhammed namındaki zattan felsefi ilimleri tahsil eder. Fıkıh öğrenimi için de uzun bir yol kat etmesi gerekecektir. 1805 yılında Bağdat'tan Burdur'a gelir. Artık öğretim sırası gelmiştir ve bunun için de doğduğu memlekete dönecektir. Yedi yıl boyunca Kürtemir'de ders verir. Hicaz yolu görünür. Dönüşünde İstanbul'a geçerek (1813) birkaç ay burada kalır. Tasavvufun çekiciliğine kapılır ve Hindistan'da bulunan Seyyid Abdullah Dehlevi Hz.lerini ziyaret etmek üzere şehirden ayrılır. Fakat Şeyhin elini öpmek nasip olmayacaktır.

Basra'ya geldiği zaman vaki olan manevi bir işaret üzerine Bağdat'a yönelir. Burada Mevlana Halid Şah Süleymani Hazretlerine intisab eder ve bu alimden seyr-i sülükünü tamamladıktan sonra pek fazla müride nasip olmayan ve bugün türbesinde asılı olan icazetname ile Hilafet rütbesi alır (1817). Artık zahiri ve batini ilimleri yaymakla görevlidir. Otuz beş yaşlarına geldiği o günlerde, müridinin izni ile Şirvan'a döner ve dokuz yıl kadar orada irşad görevi ile meşgul olur, ve bu arada evlenir.

İsmail Şirvani Hazretlerinin Şirvan'da Abdulhamit adını koymuş bulunduğu bir oğlu dünyaya gelir, fakat bu zat Karadeniz'e bir yolculuk esnasında vapurun batmasıyla (veya Amasya'da 1846'da suda boğularak) vefat etmiştir. Mevlana İsmail Seraceddin, kendi memleketinde Şeyh Şamil, Şeyh Mehmet Efendi, Şeyh Ahmed El Ağdaşi gibi zatlara hilafetname verir.

Baskıların dayanılmaz boyutlara ulaştığı Rusya'da zulme karşı Kafkas Kartalı olarak Şeyh Şamil vakası zuhur edince, kısa zamanda Mevlana İsmail Şirvani'nin Şeyh Şamil'in hocası olduğu anlaşılır ve derhal Ruslar tarafından hapsedilir. Ancak müridlerinden Şeyh Ahmet El-Ağdaşi kendilerine kefil olmak sureti ile üstadını hapisten kurtararak 1827

yılında Ahıska'ya sağ salim getirir. Rusya sınırları içersinde çevresine faydalı olamayacağı anlaşıldıktan bir müddet sonra kendisini izleyen müridleriyle birlikte şeyhin Amasya'ya geçtiği görülür. İleride Osmanlı Devletinde sadaret makamına yükselecek olan oğlu Mehmed Rüştü Paşa burada dünyaya gelir (1829). Halil İbrahim Şimşek'in 'Türk Modernleşmesi Sürecinde Tasavvuf Alanında Ortaya Çıkan Bazı Yöntem Tartışmaları' başlıklı çalışmasından öğreniyoruz ki, 1826'da Yeniçeri Ocağının kaldırılıp Bektaşî Tekkelerinin kapatılmasının ardından bu tekkelerin şeriata bağlılıklarıyla tanınan Halidilere verilmesi ve Halidiyye'nin İstanbul'da siyasi nüfuz ve güç kazanması, devlet yönetiminde sıkıntılara yol açar. Halidilere karşı yürütülen mücadele sonunda tarikat mensupları İstanbul'dan uzaklaştırılır. 1828'de İstanbul'daki Halidilerin tamamına yakın bir kısmı Sivas'a sürülür. Muhtemelen bu sebeble Amasya'dan ayrılarak Sivas'a giden İsmail Şirvani dokuz sene Sivas'ta ikamet eder. Burada mürid çevresi genişleyen Siraceddin İsmail'in sonradan İstanbul kadısı olacak olan oğlu Ahmed Hulusi dünyaya gelir (1834).

Sivas'taki müridlerinden biri de Nigari mahlasıyla anılan Mir Hamza'dır ve Mevlana Halid'e yetişemeyen aşık,

Siraceddin'in peşini bırakmaz. Sonunda 1839'da Şeyhin Amasya'ya döndüğünü görürüz. 1844'te oğlu Mustafa Nuri Efendi dünyaya gelir. 1848 yılında kolera salgını sebebiyle İsmail Siraceddin Ramazan ayının 17. gününde vefat ederek Şamlar kabristanına defnedilir.

Kendisine Siraceddin lakabı Hazreti Mevlana Halit tarafından verilmiştir. Alimler arasındaki lakapları Fakirullah, Kutbü-l Aktab, Gavsü-l Enam, Seyyid Ennüceba, Şah İsmail Şirvani, Hazreti Mevlana'dır.

Mehmed Rüştü babası öldüğünde 19 yaşındadır, ve yaklaşık 20 yıl sonra Amasya'da İsmail Siraceddin için bir türbe yaptırır. Yukarı Türbe denilen yer burasıdır. 1850 yılında İstanbul'a gelip, meşhur alimlerden Vidinli Mustafa Efendi'nin derslerine devam ederek icazetname alır, Bayezid Camii'nde ders okutur ve 1853'te Amasya Evkaf Müdürü olur. Hüseyin Vassaf'ın 'Sefinet-ül Evliya' adlı eserinde, Amasya mutasarrıflığında bulunmuş olan Atıf Bey'in, orada aldığı bilgilere dayanarak 'hatıra'sında şunları yazmış olduğunu görürüz. "Şirvan'dan Amasya'ya hicretle nice müddet irşadı salikin ve tedrisi talibin ile meşgul olan pederinden fünuni nakliye ve akliyei tekmil ederek evkaf müdiri olduğu halde bazı hasımlarının talim ve sevkiyle bir gün

hükümet konağında bir fahişe, alenen ortaya bir kara beşlik atıp, 'bu gece benim ile eğlenip de verdiğin paraya bak' diyerek tahkir ve terzil eylemesi üzerine arlanarak hemen sabahleyin hiç kimse ile görüşmeksizin Amasya'dan savuştu."

Mehmet Rüştü Paşa otuz yaşında iken Sultan Abdülmecid zamanında 1859'un sonlarında başlayan sadaret serüveninin son halkası olarak II. Abdülhamit döneminde 1876 yılında dördüncü defa sadarete getirilir. Fakat kısa bir zaman sonra Hicaz Valisi olarak bulunduğu Taif'te kara hummaya yakalanarak vefat eder. Ve çok sevdiği Abdullah ibn Abbas'ın kabrinin yakınına defnedilir. Hastalığı sırasında dostlarını davet edip öldükten sonra cenazesinin Peygamberimizin amcası ibn Abbas Hazretlerinin kabrinin ayak tarafına gömülmesini vasiyet ederek mezar taşına Kehf suresinden 18. ayetin yazılmasını rica eder. Ayetin mealı şöyledir: 'Köpekleri de mağaranın girişinde ayaklarını uzatmış yatmakta idi.'

Faziletli, edip, şair, zarif bir zat olmakla beraber cömert ve iyiliksever bir kişi olduğundan övgüyle söz edilen Rüştü Paşa'nın şiirlerinden bir beyit şu şekildedir:

"Ey vaiz! Cenab ı Hakk'ın lütuf denizini unuttun mu?

Bize bahseyleyip nar –ı Cahimi gel azap etme"

Hulusi Yavuz'un, İslam Ansiklopedisine yazmış olduğu maddeden öğrendiğimize göre, tahsilini Amasya ve İstanbul'da yapan Ahmed Hulusi Efendi ise, Mayıs 1867'de Galata Mollası olur. Aynı yılın Aralık ayında Mekke-i Mükerrreme ve daha sonra da İstanbul payelerini alır. Kırk yaşında iken 1874'de İstanbul Kadısı olur ve ardından Anadolu Kazaskerliği payesini alır. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) sırasında Afganistan'ın Rusya'ya taarruz ederek Osmanlı Devleti'ne yardımda bulunmasını ve aynı zamanda İngiltere ile diplomatik münasebetlere girişmesini temin için Meclisi Tetkikatı Şer'iye Başkanı iken 1877'de fevkalade sefir olarak Sultan II. Abdulhamit tarafından Afganistan'a Emir Şir Ali Han nezdinde gönderilir. Ahmed Hulusi Efendi beraberinde Haremeyn payesine sahip sır katibi Mektubizade Ahmed Bahai Efendi ve daha bazı kişiler olduğu halde Hindistan yolu ile Kabil'e hareket eder. II. Abdülhamid'in namesini Afganistan emiri Şir Ali Hana hediyeler ile birlikte verdikten sonra geri döner. Ümit edilen sonucun elde edilemediği bu sefaret görevinden dönüşte İstanbul'a gelmez, Diyarbakır Kadılığında bırakılır. Daha sonra da Amasya'da oturmaya memur

edilir. 1869–1876 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir heyet tarafından bölüm bölüm hazırlanarak kabul edilen, ve bir giriş ile 16 bölümden oluşarak 1851 madde içeren İslam dünyasının ilk ve en önemli medeni kanunu olan Mecellenin hazırlanmasındaki heyette eniştesi İsa Ruhi Efendi ile İstanbul eski kadısı Ahmed Hulusi efendi de yer alır. 1888 yılında vefat ederek Yukarı Türbe'ye defnedilir.

1844'te Amasya'da dünyaya gelmiş olan Mustafa Nuri Bey ise 1897 yılında İstanbul'da vefat eder ve Fatih Kabristanına defnedilir.

Yukarı Türbede medfun bulunan şeyhin damadı Hacı İsa Ruhi efendinin hanımı olan Hacı Şerife Fatma hanım, oğlu Hacı Mehmed Nuri Bey'in Safranbolu niyabetine tayini ile birlikte gider ve 1903 yılında orada vefat eder.

Yukarı Türbenin çevresindeki hazirede Siraceddin İsmail'in torunu, Hacı İsa Efendi'nin kızı Hatice Hanım, Ahmed Hulusi Efendi'nin oğlu tabib yüzbaşı İbrahim Bey, Karasenirli Ali Hafız ve diğer zatların kabirleri yer almaktadır.

MİR HAMZA NİGARİ

Siraceddin İsmail'in, Amasya'da diğer camilerden barok üslubuyla ayrılan Şirvanlı Camii'nin türbe bölümünde medfun bulunan müridi Mir Hamza Nigari ise, 1799 yılında Karabağ'a bağlı Zengezur kasabasının Cicimli köyünde dünyaya gelir. Babası Mir Rükneddin (Seyyid Emir Paşa), annesi Kızhanım (Hayrünnisa) olup köyün sevilip sayılan “**seyyid ocağı**” na mensupturlar. Ataları Medine-i Münevvere'den gelerek bölgeye yerleşmişlerdir. Küçük yaştan itibaren tahsil ve terbiyesinde ihtimam gösterilmiş, dini ilimler okutulmuş, Arapça ve Farsça öğretilmiş olan Mir Hamza Nigari, 15 yaşından itibaren Karabağ'da Karapirim köyüne giderek, Karakaşlı Mahmut Efendi

diye anılan alimden ders almaya başlar. Bir kaç yıl da Seki tarafına giderek Küçük Dehne denilen yerde Şikest Abdullah Efendi isimli zatın rahle-i tedrisinden geçer. Bu sıralarda gördüğü bir rüyada, Hz.

Ali'nin ona Sivas'a gidip İsmail Şirvani'ye intisab etmesini emrettiği anlatılır. Sürgün sebebiyle Nakşibendi mensuplarının Sivas'ta toplanmış olmaları yüzünden, gideceği yer de artık bellidir. Sivas'ta bulunan Mevlana Şah İsmail'in huzuruna çıktığında şeyhin ona, “Ne mutlu mürşidi Şah-ı velayet olana”, dediği nakledilir. 1839'da mürşidiyle birlikte Amasya'ya gelen Nigari, bir müddet Saraçhane Medresesinde riyazete çekilir. Gün gelir mürşidinden izin alarak önce Konya'da Mevlana Türbesi'nde, sonra da Medine'de “**Ravzai Mutahhara**”da erbain çıkarır. Hac farızasını yerine getirip, Şam ve

Kudüs'ü de ziyaret ederek Medine-i Münevvere, Basra, Bağdat, Halep ve Şam yolu ile İstanbul'a geçer. Oradan da Amasya'ya döner ve bir sene sonra, yine Mevlana Şah İsmail Hazretlerinin emri ile –muhtemelen şeyhin vefatından önceki son görüşmeleridir- Rusya'ya geçer (1841). Orada on sene kadar irşad, eğitim, ve öğretim görevi ile meşgul olur.

Mir Nigari Hazretleri Rusya'daki ikameti sırasında evlenir ve burada dünyaya gelen oğluna, daima şeyhinin Mevlana Halid ile ilgili bağlantısını hatırlatacak olan Siraceddin adını verir. Daha sonra Rusların kendisi hakkındaki şüphelerinden endişeye düşerek, Kırım Harbi sırasında birçok müridi ve mücahitle beraber gizlice Rus sınırını aşarak, Kars'a gelir; Osmanlı ordusuna katılarak Ruslarla çarpışır. XIX. asrın ortalarında Kafkasya ve Kuzey Azerbaycan'da Ruslara karşı mücadele eden Nakşibendi tarikatının tanınmış müridlerinden biri olarak, halk arasında büyük nüfuz kazanır. Kars'tan geçtiği Erzurum'da Bakırlar Mahallesi'ndeki mescitte beşyüz kuruş maaşla üç sene ders verir. Sonra tekrar İstanbul'a geçer (1855). Burada kaldığı süre zarfında Mustafa Reşid Paşa ile görüştüğü, kendisine Fatih'teki Emir Buhari Tekkesinin şeyhliğinin teklif edildiği, kabul etmeyip yerine halifesi Mustafa

Sabri Efendinin tayinini sağladığı kaydedilir. Tekrar Erzurum yolu ile Rusya'ya gider ve orada kalan refikalarını alarak Amasya'ya döner (1865), ve artık burada irşad ve ilim tedrisi ile meşgul olacaktır. Osmanlı Rus Savaşının ardından çoğunluğu Karapapak Türklerinden meydana gelen müridleri, büyük topluluklar halinde Anadolu'ya göçerek Amasya'dan Muş ve Kars'a kadar geniş bir bölgeye yerleşirler. Kısa zamanda yayılan şöhreti ve başına toplanan cemaatin büyüklüğü, Amasya'da ileri gelenleri ürkütür. Bu endişeler dolayısıyla Amasya müftüsü Hacı İsa Efendiyle de araları açılır (veya Amasya müftüsü Hacı İsa Efendi de görevinden istifa ederek onun müritleri arasına katılır).

1875 yılında, henüz yirmi yaşında olan çok sevdiği oğlu Siraceddin vefat eder. Aleyhindeki artan tezvirata karşılık, şeyhin 1878'de Amasya'yı terk ederek Merzifon'a çekildiği ve orada irşad ile meşgul olduğunu görürüz.

Fakat Amasya'da kazandığı şöhret ve nüfuz, bazı kimseleri hala rahatsız etmektedir. Sohbetlerinde ve şiirlerinde Hz. Ali ve Ehli Beyt sevgisinden bahisle Emevi ve Mervanilerin İslam dininin düşmanı olduğunu söylemesi, bazılarını rahatsız eder. Ashaba küfrettiğine, devlet ve millet aleyhine faaliyet gösterdiğine dair söylentiler yayılır. “İsyan edecek”, diye çıkartılan dedikodular sonucunda, 1883'te hakkında bir mazbata düzenlenerek Babıali'ye şikayet edilen Mir Hamza Nigari, ailesi ile birlikte irade-i padişah ile Merzifon'dan çıkarılıp Samsun'a gönderilir. Buradan İstanbul'a gitmesi ve Ferik Kazım Paşa'nın Babıali nezdinde girişimlerde bulunmasına

rağmen, bir sonuç alınamaz ve altı ay sonra 1885'te sürgün yeri olarak Harput belirlenir. Samsun'da birkaç gün alıkonulduktan sonra Amasya'dan kendisiyle birlikte sürgün edilen eşi, kayınbiraderi, yeğeni, ve halifesi Mahmud Efendiyle beraber Tokat, Sivas, Malatya yoluyla Harput şehrine nefy olunur. Mir Nigari Hazretlerinin hayatı bir buçuk sene kadar, bir şekilde Mevlana Halid ile bağlantı kurulan Harput'ta geçer, ve 1886 senesinin Muharrem ayında orada Hakk'ın rahmetine kavuşur. Vasiyetleri üzerine cenazesi Harput valisi Hasan Paşa'nın izniyle Amasya'ya getirilir ve Bayezid Paşa Mahallesinde bir evin arsasına defnedilir.

M. Mete Taşlıova'nın 'Mir Hamza Nigari'nin Nigar-name Mesnevisi' adlı yüksek lisans tezinde ele almış olduğu menkıbelerden bazıları şöyledir. Rivayete göre Hazreti Pir, yedi yaşında Azerbaycan'da kaybolur ve yirmi bir yaşına kadar köyüne dönmez. Bu süre içinde geyik sütüyle beslenir. Bu arada hiç kimseye görünmez. Köyüne döndükten sonra tahsil hayatına başlar. Mir Hamza Nigari'nin vefatı sırasında müridleri arasında cenazenin defni konusunda bir tereddüt hasıl olur. Bir kısmı şeyhin vasiyeti gereğince Amasya'da gömülmesinin doğru olacağını, bir kısmı da ulaşım meselesi yüzünden cenazenin bozulacağı korkusuyla, Harput'a gömülmesinin uygun olacağını düşünmektedir. Ortaya çıkan bu durumu çözmek için bir anlaşmaya varırlar. Derler ki, "Cenazesini bir tabutla birlikte bir odaya koyalım ve gece bekleyelim. Sabahleyin eğer cenaze tabutun içine girmişse ve tabutun üstü çivilenmişse

Amasya'ya gönderelim." Bu kararla sabahı beklerler ve bakarlar ki, Hazreti Pir, tabutun içine girmiş ve tabutun üstü çivilenmiştir.

O dönemde bir Çerkez, atıyla ve arabasıyla Hazreti Pir'in tabutunu alır ve yola koyulur. Sivas'ın Çamlıbel civarında araba hızlı gitmeye başlar. Hazreti Pir, elini tabuttan çıkartıp arabacının omzuna dokunur ve, "Çerkez, yavaş git. Beni incitiyorsun", der. Bu şekilde Amasya'ya vardıklarında yine arabacıya dönerek, "Çerkez, sen de çok yaşa, atın da çok yaşasın", der.

Harput'tan çıktıklarında günlerden Cuma'dır ve sabah namazında yola çıkılmıştır. Amasya'ya girdiklerinde öğlen ezanı yeni okunmaya başlamıştır. Bu nakil hakkında anlatılan başka bir rivayet de şöyledir. Cenazenin Harput'tan Amasya'ya götürülüşü sırasında arabacı, "Eğer bu cesed kokarsa", diye tereddüt edince, Nigari Hazretleri başını tabuttan kaldırır ve "Nerede kokarsam beni orada at", der. Yolculuğun devamı sırasında atların bazen yürümediği, ısrarla durduğu zamanlar olur. Arabacı ne yaparsa yapsın atları yürütmeyi başaramaz. Çaresiz kalır ve beklemeye başlar. O sırada bir tepenin arkasından üç beş kişilik atlı bir grubun geldiği görülür. Bunlar cenazeye nasıl bir merasim yaparlar

bilinmez, ondan sonra atlar yürümeye devam eder.

Nigari, Amasya'da oğlu ile aynı türbeye gömülünce, baba-oğul arasında bir mesafe bırakılır. Daha sonra Hazreti Pir'in amcasının oğlu Mir Hasan Efendi vefat eder. Halkın bir kısmı Mir Hasan Efendi'nin de aynı türbeye konulmasını ister. Bu düşünceyle Hazreti Pir ile Siraceddin Efendi'nin arasında kalan boşluk üzerinde karar kılınır. Fakat bir sabah geldiklerinde Siraceddin Efendi'nin, Hazreti Pir'in yanına yanaştığını ve bir kabir yeri açıldığını görürler. Mir Hasan Efendi de oraya defnedilir. Bugünkü haliyle başta Hazreti Pir, ortada Siraceddin Efendi ve son tarafta ise Mir Hasan Efendi yatmaktadır.

Günnur Aydoğdu'nun, 'Amasya Mezartaşları' adlı yüksek lisans tezinden öğrendiğimize göre, bugün Şirvanlı Camii portalinin hemen solunda yer alan hazirede Mir Hamza Nigari'nin refikaları Lütfiye Hanım, Şehnaz Hanım, ve Zeliha Hanımlara ait kabirler yer alır.

HAMDULLAH CELEBİ

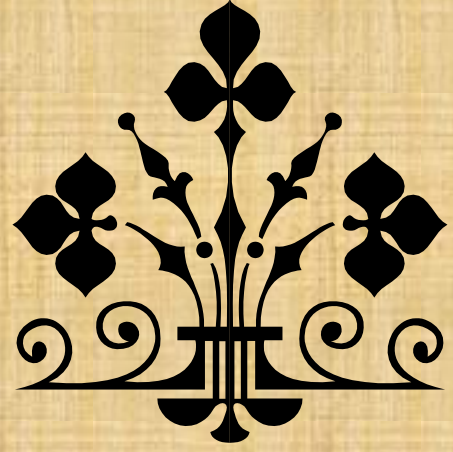

Halveti tekkesi Çilehane'den şehre doğru inen yolun az ilerisinde Hacı Bektaş Veli dergahının 23. Postnişini olan **Hamdullah Çelebi** (1767-1836)'nin türbesi yer alır. Feyzullah Çelebi'nin büyük oğlu olup, babasının 1824 yılında hakka yürümesi üzerine Postnişin olmuştur. Hamdullah Çelebi (Hamdullah Efendi) önce Yeniçeri Ocaklarının ve bunun devamında Bektaşî tekkelerinin kapatılması sonucu, II. Mahmud tarafından 1827 tarihli fermanla Amasya'ya sürgün edilir.

Vefatından sonra kendisine gönül bağlayan sevdikleri tarafından 1847'de mezarının üzerine bir türbe yaptırılır.

Amasya’da Aleviler tarafından en çok ziyaret edilen türbelerin başında gelir. 27 Şubat 2005’te ilk defa Aşure Bayramı Şenlikleri tertiplenir ve yoğun katılım gözlenir. Hamdullah Çelebi hakkında anlatılan menkıbelerden biri şöyledir. Amasya Pirler Parkında yüz yıllık görkemli bir ağaç varmış. Ağaç Hamdullah Baba’nın öldüğü gün, hiç sebepsiz yere devrilmiş. O görkemli ağacın böyle devrilmesini Hamdullah Baba’nın ölümüne dayanamamasına bağlayıp, bu olayın Hamdullah Baba’nın bir kerameti olduğuna inanılmaktadır.

KARASENİRLİ ALİ HAFIZ

1892 senesinde Bayburt'un bir köyünde dünyaya gelen Ali, burada Eşref Efendi'den ve sonra da Hâfız İbrâhim Efendi'den ders alır. Önce Amasya'nın

İlyas köyüne, daha sonra da bir zamanlar Serçoban'ın yaşamış olduğu Karasenir köyüne yerleşir. Burada otuz sene kadar imâmlık yapar ve böylece Amasya

civârında **Karasenirli Ali Hâfız** olarak tanınır. Ömrünün sonlarına doğru ise Şamlar Türbesinin (Yukarı Türbe) yanındaki camide imamlık görevinde bulunur.

Güzel ahlâkı, yumuşak huylu oluşu, merhameti ile tanınan Ali Efendi, senelerce Amasya ve köylerinde yaptığı sohbetlerle sevenlerine doğru yolu, güzel ahlâkı anlatır. Birkaç defa tutuklanır ise de; "Biz siyâset ile uğraşmayız. Biz insanlara güzel ahlâkı anlatırız", dediği için serbest bırakılır. Ümmet-i Muhammed'e olan aşırı merhametinden ağlar, ahirette kurtulmaları için çokça duâ ederdi. Sohbetlerinde Ehl-i sünnet büyüklerinden nakiller yapar, Kur'ân-ı kerîmi çok güzel okurdu. Talebeleri ile baba-oğul gibi idi. Sanki aradaki mesafeyi yok edercesine, "Evlâdım aramızdaki fark, benim yaşlı, sizin genç olmanızdır", derdi. Çok cömertti. Bir lokması olsa talebeleri ile berâber yemek isterdi. Çocukları çok severdi. Onları karşısına alır, onlarla konuşur, tatlı tatlı sohbet ederdi. Dünyâ malına hiç değer vermez, maaşını olduğu gibi hanımına verirdi. Talebelerine, hanımlarına karşı çok yumuşak davranmalarını, onların hukukunu gözetmelerini, merhametli olmaları gerektiğini sık sık anlatırdı.

Ali Hâfız ile aynı yıllarda Gümüş kasabasında yaşayan Garip Hâfız (İbrâhim Hakkı) isminde bir zât vardır. Bu zâtla sık sık görüşen Ali Hâfız bir gün talebeleri ile Garip Hâfız'ın ziyâretine gider. Vakit ikindiden biraz öncedir. Ali Hâfız, kapıda bekleyen talebeye; "Evlâdım! Garip Hâfız'a geldiğimizi haber ver", der. Talebe de; "Efendim geleceğinizi söyledi, sizi bekliyor", diye karşılık verir. İki zât uzun süre sohbet ederler. Orada bulunanlar

konusulanlardan hiçbir şey anlayamaz. Zîrâ onlar birbirlerinin derecesine göre konuşmaktadırlar.

Ali Hâfız, 'İnsanların akılları ölçüsünde konuş' düsturu gereğince sohbetine gelen herkesle seviyesine, mesleğine, aklına göre konuşurdu. Ziyaretine gelenler, yanından hoşnut olarak ayrılırdı. Bir gün başı ve kolları açık bir hanım, Şamlar Türbesinde (içinde Halidi şeyhi Siraceddin İsmail, oğlu ve damadının medfun bulunduğu Yukarı Türbe) iken onun ziyâretine gelir. Amasya târihi üzerine kendisinden bilgi öğrenmek ister. Ali Hâfız, istenen bilgileri gayet açık ve teferruatlı bir şekilde anlatır. Hanım çok memnun olup, teşekkür ederek ayrılır. Orada bulunan bir şahıs kadının arkasından hafifçe tükürür. Bu hareketi gören Ali Hâfız çok üzülür ve; "Neden böyle yaptın. O da Allah ü teâlânın kuludur. O kadın îmânlı idi. Allah ü teâlâ bizi benlik tuzağından kurtarsın", der.

Ali Efendinin üçüncü oğlu Necâtî, âni rahatsızlıktan hastâneye kaldırılır ve ameliyat sonrası kurtarılamayarak vefât eder. Vefât haberini vermek üzere bâzı talebeleri Ali Hâfız'ın yanına giderler, fakat bir şey söyleyemezler. Ali Efendi onlara; "Hepimizin âkibeti bu. Bundan kurtuluş yok. Necâtî'nin vefât ettiğini niçin söylemiyorsunuz?", der. Orada bulunanlar

bu durum karşısında böylece hocalarının bir kerâmetini daha görmüş olurlar. Oğlunu bizzat kendisi yıkar, namazını kıldırıp defneder.

Talebelerinden biri, Ali Hâfız'ı görmeden önce elinde saz, köy köy dolaşıp, saz çalıp söylemektedir. Bu zât bir gün, Ali Efendinin ismini duyup, onun yanına gider. Aklında arz edeceği bâzı sualleri vardır. Mütevâzî şekilde karşılayan Ali Hâfız onunla sohbe başlar. Bir anda söyleyeceklerinin hepsini unutan o zât, oradan ayrılınca, soracağı sualleri tekrar aklına gelir. O zaman Ali Hâfız'ın mübârek bir zât olduğunu anlar ve ona talebe olmak ister. Sonra; "Efendim! Yalnız ben sazımı bırakmam", der. Ali Efendi de; "Çalabilirsen çal!", diye karşılık verir. Zamanla, sohbetlerin tesiriyle kalbinden tamâmen saz sevgisi çıkar. Çalmak isterse de çalamaz. Ali Hâfız, teveccühleri ile kalbinden o nefsânî sevgiyi alıp çıkarmıştır.

Bir gün sohbetleri esnasında, talebeleri gördükleri rüyâları anlatırlar. O sırada bir talebeye 'sen ne gördün?', diye sorulur. O talebe de rüyâsında güzel sûrette bir insan görmüştür. "Acabâ Peygamber efendimiz mi idi?", diye düşündüğünden, gayr-i ihtiyârî; "Ben de Resûlullah efendimizi gördüm." der. Ali Hâfız bir başka konuya geçerek sohbetin yönünü değiştirir. Sonra Resûlullah efendimizin rüyâda nasıl görüleceğini anlatır; "Ben ömrümde bir kere Resûlullah efendimizi rüyâmda gördüm. Allahü teâlânın Resûlünü gören bu durumu rahat bir şekilde anlatamaz. O'nu görmenin aşkı ile iki-üç gün kendinden geçer, ağlar, gözyaşı döker." Bunun üzerine o talebe yaptığı hatâyı anlayarak hemen tövbe eder.

Ali Hâfız bir talebesinin evine sohbet için gittiğinde akşam için evin hanımı yemek hazırlar fakat o günlerde yaşanan sıkıntılı günler yüzünden, sofraya konacak ekmek yoktur. Ali Hâfız, evin çocuğuna; "Evlâdım, yukarı odadaki dolabın gözüne bir bakın. Belki orada ekmek vardır." deyince, evin hanımı ve çocuğu edeben, söz dinlemek için yukarı odaya çıktıklarında, dolabın, fırından daha yeni çıkmış taze ekmeklerle dolu olduğunu görürler. Alıp sofraya getirirler. Herkes karnını doyurur. Ev sâhibi bunun hocasının bir kerâmeti olduğunu anlar.

Bir talebesi ile Şamlar Türbesinin (Yukarı Türbe) etrâfındaki ağaçları dikerken, "Evlâdım! Allahü teâlâ yakında vefât edeceğimi bildirdi. Benim yerim burasıdır. Vefât ettiğimde türbede yatan zâtın akrabalarından izin alıp, buraya defn edersiniz.", der. Aradan bir süre geçince rahatsızlanan Ali Hâfız, doktor getirilmesini ister. Doktor gelip muâyene ettikten sonra 'bir şey yok' deyip giderse de, gece yarısına doğru Kelime-i şehâdet getirerek vefât eder (1957). Söylemiş olduğu yere defnedilir.

Vefâtından dört sene sonra talebeleri kabrini yaptırmak için açarlar. Bu esnada birkaç kerpiç düşer ve içerisini görürler. Naaşı hiç bozulmadan, defnedildiği günkü gibi durmaktadır. Alnında hafif bir ter

vardır. Bir talebesi başından sakalına kadar sıvazlar. Kabir yapıldıktan birkaç gün sonra, talebenin rüyâsında Ali Hâfız görünür ve ona; "Âşık beni incittin." der.

Bir gün talebelerinden biri rahatsızlanır ve sol göğsünde bir sancı peydâ olur. Gece rüyâsında Ali Hâfız'ı görür. Ali Hâfız bir beze kahve döküp, yakı gibi göğsüne sarar, sonra onu bir güzel yıkar. Sabah uyandığında ağrı ve sızının kalmadığını görür .

Ali Hâfız Efendi sohbetlerinde buyururdu ki:

"Muhabbet edene muhabbet edilir. Seven sevilir. Unutmayan unutulmaz."

"Ömür geçiyor. Gâfil olmayın. Ömrü, Allahü teâlânın zikri ile kıymetlendirin."

"Büyükleri tanıyan bir zâtın merhametinden, cömertliğinden, yumuşaklığından, güzel ahlâkından herkes istifâde etmelidir."

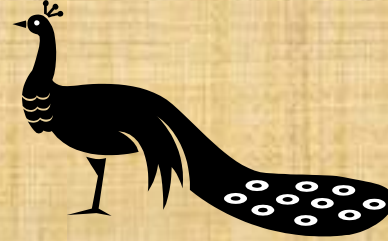
"Peki deyin, itirazcı olmayın."

Sohbetlerinde hocasından nakille buyururdu ki:

"Ölümünden korkuyor ve hazırlığımız yok diyorsak ne duruyoruz? Ne yaparsak bir ân önce yapalım. Yarın, vakit, fırsat elverir mi, bunu bilmiyoruz. Giden günler sermâye-i ömürden gidiyor. Sonra bu sermâye aniden tükenir de haberimiz bile olmaz!"

"Cebrâil aleyhisselâm dört bin senede iki rekat namaz kıldı ve; "Benim kıldığım namaz gibi bir namaz kılan var mı?" diye düşündü. Bunun üzerine Allahü teâlâ; "Muhammed ümmetinin her türlü kusurla, noksanla kıldıkları iki rekat namaz, ind-i ilâhîde, senin kıldığın bu iki rekat namazdan daha çok hayırlı ve makbûldür. Çünkü sana, böyle bir namaz

kıl diye emretmedim. Onlara emrettim ve mükellef tuttum. Onların emre uymaları sebebiyle kıldıkları ve kılacakları namaz bana çok sevimli ve makbûldür." buyurdu. İşte emre uymak böyle büyük bir şereftir."

HALKALIEVLİYA

Hüseyin Hüsameddin *Amasya Tarihi*'nde Halkalı Dede Türbesi hakkında şunları anlatır. “Çeri-başı Mahallesinde Şhreküsdü Mahallesi önünde yalnız bir mevkide olup murabba dört taş direk üzerinde mahruti bir kubbedir. Etraf-ı selalesesi bağçe ve cenub tarafı yol olup bir duvar ile muhatdır. Derununda Amasya emiri Şadgeldi Paşa ahfadından Şadi Beg'in kerimesi Saru Hatun medfun olduğu baş taşında ve kible duvarında mevzu taş üzerinde mahkuktur.”

Amasya'da Çeribaşı (Saribaş) Mahallesi sınırındaki Halkalı Sokakta bir teras üstünde yer alan türbenin, Şadgeldi Paşanın torunlarından 1475 yılında vefat eden Serasker Burak Beyin kızı Sâru (Şahrüz) Hatun'a ait olduğu kabul edilir. Burak Bey Sultan Mehmed'in Amasya valiliği esnasında serasker olmuştur. Ali

Kılıcı, ‘Erken Osmanlı Baldaken Türbeleri’ başlıklı çalışmasında, sadece güney tarafı duvarla örtülü olan yapının baldaken tarzı türbelere girdiğini belirtir. Ayaklar, konsollara oturan sivri kemerlerle birleştirilmiş, üzeri bir kubbe ile örtülmüştür. Geniş bir kare kasağa oturan bu kubbe beton mozaik kaplıdır. Kubbe içte tromplarla geçilmiştir. İçinde bulunan yere gömülü tek parçadan oluşan mermer sandukanın üzeri yazılıdır. Mezarın baş ve

ayak taşlarında da yazılar vardır. Kenarları dört metreye yaklaşan kare planlı yapının orta yerinde bulunan sandukanın kuzeyinde dikdörtgen şeklinde siyaha yakın bir taş üzerinde bulunan halkalar sebebiyle burası Halkalı Evliya diye meşhur olmuştur. Halk arasında **Halkalı Dede** olarak da tanınan türbede sandukanın altındaki mahzende bulunan tabuttaki naaşın bozulmamış olup hafifçe sararmış olduğundan söz edilir. Halk arasında yürümeyen çocukların ayaklarının üç hafta cumartesi günleri taşlar üzerindeki halkalara geçirilmesi durumunda Allah'ın izniyle yürüyecekleri inancı hakimdir.

-Evliyalar Şehri Amasya'dan-

D E R S İ T A M A M

Amasya’da, ne hikmettir bilinmez, sanki evliyanın sırrı ölümünden sonra açığa çıkar. Sağlığında müftülük görevi yanı sıra öğrencilere ders de veren **Hacı Ömer Efendi**, vefatıyla yokluğunu hisseden talebelerinin eksik kalmış eğitimlerini kabri başında vermeye devam eder. Şeyh Hamza Hazretlerinin Kurtboğan lakabını ahirete göçüşünden sonra alması gibi, Hacı Ömer Efendi de ‘Dersi Tamam’ lakabını Hakk’ın rahmetine kavuşmasıyla alır.

Bu menkıbenin benzerinin Kastamonu evliyalarından Müfessir Alaeddin Hazretleri hakkında da anlatıldığını burada not edelim. Kaynaklarda Hicri 665-747 yılları arasında yaşamış olduğu kaydedilen evliyanın türbesi, Kastamonu şehir merkezinde Püre Mahallesindedir. Menkıbeye göre bir öğrencisine Kur’an-ı Kerim dersi verirken tamamlayamadan vefat etmiştir. Rüyasına girdiği öğrenciye her gece kabrine gelmesini söyler. Bunun üzerine öğrenci her gece evliyanın kabrine gider. Evliya da yarım kalan dersini tamamlatıp öğrenciye Kur’an-ı Kerim’i öğretir.

Osmanlı’nın talihsiz dönemlerinden Amasya da nasibini almıştır. Mamurun harabiye dönüştüğü zamanlarda, insanların “vaktiyle burada bir evliya türbesi vardı”, bile diyemediği üstü açık ve dört duvardan ibaret yıkıntılardan, uzun araştırmalar sonunda Hacı Ömer Efendi’nin kabrinin yeri tesbit edilir ve yapı tamir ettirilir. Amasya tahrirat müdürü İstanbullu Mehmed Mazhar Bey tarafından 1896’da üstü kapalı muntazam bir oda şekline dönüştürülür. Kuş Köprü’nün yakınlarında yer alan türbe, daha sonraları yine tahribata maruz kalarak viraneye dönüşse de, bu gün, insanların yanından geçerken ancak fark edebileceği bir kabre kavuşur.

Hüseyin Hüsameddin Amasya Tarihi adlı eserini kaleme alırken, kabrin keşfi ile ilgili hatırasını şu şekilde kaleme alır. “Kuş Köprü başında, Dersi Tamam efendi ile Burmalı Minare Tekkeleri karşısındaki mezarlık içinde, ağacın dibinde medfun bulunan zatın mezar taşı olduğu halde, kitabeleri bulunamadığından, isimlerinin ne olduğu anlaşılamamıştı. Bunların kim olduklarını araştırmak ve künhüne vakıf olmak için, yaşlı kimselerden malûmat sorduğum sırada, önce Dersi Tamam Efendi’yi, sonra da Hıfızade Osman Faik Efendi’yi ve ağacın dibinde medfun bulunan şahsı rüyamda gördüm. Kendilerinin kim olduklarını öğrenmem için, Amasya Mahkemesi’nin sicillerini incelememi ve Osman Faik Efendi’nin kendi kütüphanesinde bir eserinin olduğunu, bunu bulup mütalaa etmemi söylediler. Bunun üzerine her iki hususu da gidip araştırdım ve söylediklerinin doğruluğunu aynen gördüm.”

AYŞE GAZİ HATUN

Niksar'daki türbesinde medfun bulunan Danişmendlilerin efsanevi kurucusu Melik Ahmed'in kızı **Ayşe Gazi Hatun**'a ait türbe, Şamlar Mahallesi'nde, demiryolu üzerinde, Nakşibendi şeyhi İsmail Siraceddin'in türbesine giden yolun hemen solundaki mezarlıkta yer alır. Çevre düzenlemesi yapılmış olan alanda bir ağacın gölgesinde annesi Gülnuş Banu ile ebedi istirahatete çekilmiş olan Ayşe Gazi Hatun'un, Amasya'nın fethi sırasında bir erkek gibi kahramanlıklar göstermiş olduğu anlatılır.

MEMİ DEDE

Amasya-Tokat yolunun çıkışında, aynı adla anılan şehir mezarlığının karşısında yer alan kabir, Amasya Belediyesi tarafından yapılan çevre düzenlemesi ile ziyaretlere açıktır.

EHLİ HATUN

Hüseyin Hüsameddin'in "Meydan Köprüsü başında bulunan medresenin arka tarafındaki zaviyenin önündedir", diye tarif etmiş olduğu yerde bu gün artık medrese ve zaviyeden hiçbir iz yoktur. Amasya'ya birbirinden kıymetli eserler kazandırmış olan Şadgeldi Paşa'nın torunu **Ehli Hatun**'un türbesi, içinde üzeri kitabelerle müzeyyen birkaç mezar taşı bulunan bahçenin bir köşesinde, bir oda içinde yer almaktadır.

Evliya ziyaretine daha fazla Amasyalı kadınların rağbet ettiği türbenin bahçesinde bir de Dilek Kuyusu var.

KUBA EVLİYASI

Kuba Mahallesinde yüksek bir tepe üzerinde etrafı kargir duvar ile çevrili, üstü ahşap ve kiremitle örtülü ufak bir türbe idi. Burada eizze-i kiramdan ve sadat-ı Hüseyniyyeden Kubalı Çelebizade eş-Şeyh Hüsameddin Hüseyin el-Halveti medfun bulunmaktaydı. Türbe bugün, 2000'lerin başında eski caminin yıkılıp temelleri üzerine inşa edilmiş olan Cami'nin harim kısmında yer almaktadır.

SELAMET HATUN

Dersi Tamam Türbesinin yakınlarında yeralan alan türbe tek odadan oluşmaktadır. İçinde AAAsya kadısı Nizameddin Abdurrahman ÇelÇelebi'nin kerimesi Selamet Hatun medfundur.

YÖRGÜÇ PAŞA TÜRBE Sİ

AmAmasya Valisi Yörgüç Paşa ve mahdumu YuYunus Beğ ile kerimesi Hundi Hatun medfun bulunmaktadır.

Yörgüç Paşa camiinin batı tarafında yüksek ve taştan yapılmış özel bir odadan ibarettir. İçinde

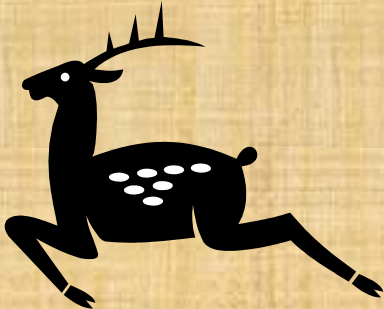
İsimsizler

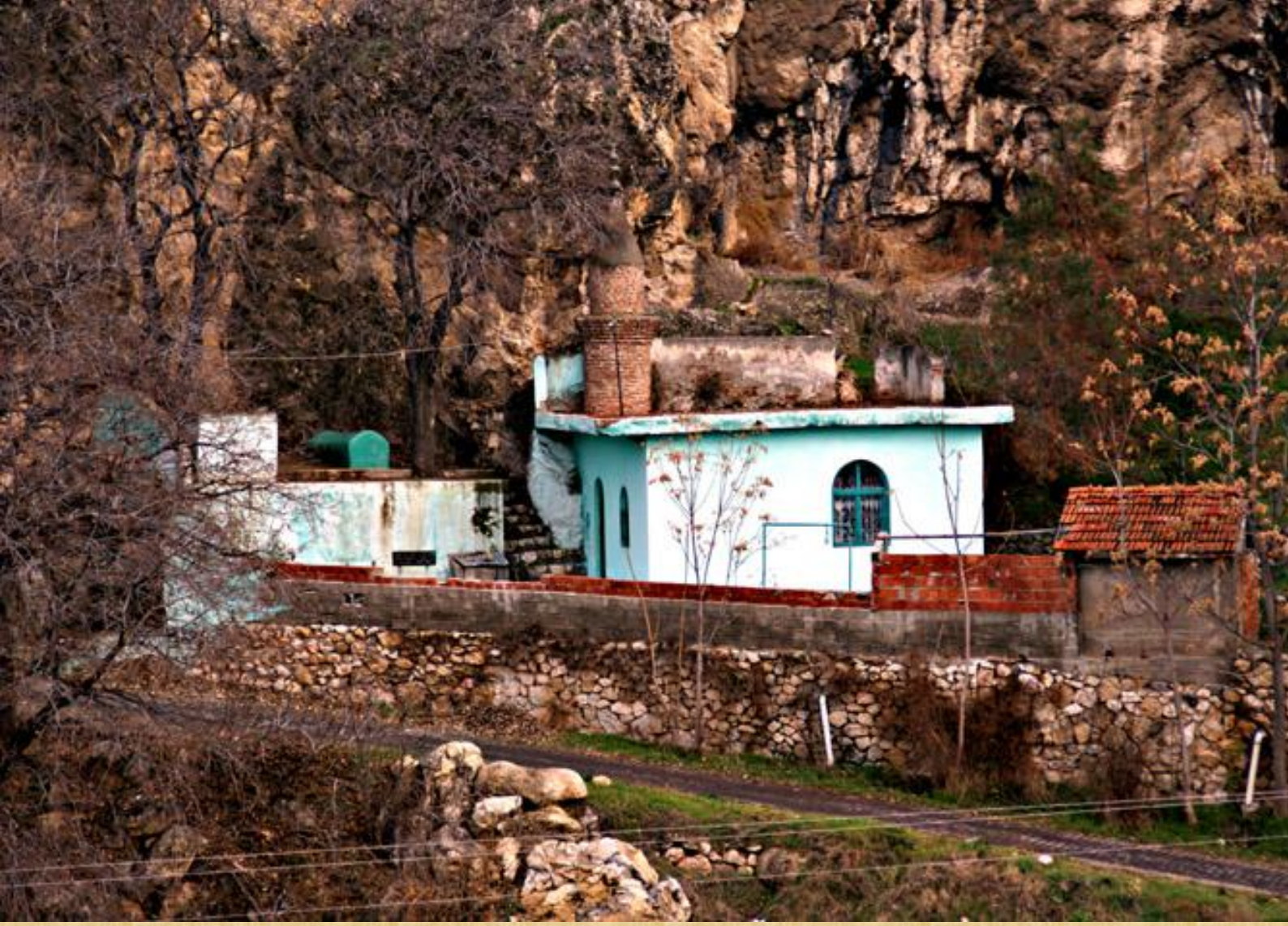

ŞamŞamlılar Mahallesiindeki mezarlıkta yer alan türbenin kime ait olduğu tespit edilemedi.

Sultan Mesud Türbesinin arka sokaklarında yer alan türbenin kime ait olduğu tespit edilememiştir.

Kuba Camii'nin tam karşısında yer alan türbe hakkında bilgi edinilemedi.

